

การพัฒนาสังคมยุคไทยแลนด์ 4.0 ตามหลักฆราวาสธรรม SOCIAL DEVELOPMENT IN THE EAR OF THAILAND 4.0, ACCORDING TO GHARAVASA-DHAMMA

วีระพงศ์ เกียรติไพยศ *

บทคัดย่อ

ปัจจุบันรัฐบาลกำหนดวิสัยทัศน์เชิงนโยบายในการนำประเทศไทยก้าวเข้าสู่ยุคไทยแลนด์ 4.0 คือ โมเดลเศรษฐกิจที่จะนำพาประเทศไทยให้หลุดพ้นจากประเทศรายได้ปานกลาง ความเหลื่อมล้ำ และความไม่สมดุล เพื่อเปลี่ยนผ่านไปสู่ประเทศในโลกที่หนึ่ง ที่มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน โดยขับเคลื่อนผ่านกลไกประชารัฐ คือการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน

ในบทความนี้จึงมุ่งเสนอแนวทางในการพัฒนาสังคมในยุคไทยแลนด์ 4.0 ตามหลักฆราวาสธรรม เป็นหลักธรรมสำหรับผู้ครองเรือน เพื่อประพฤติปฏิบัติไปสู่ความสำเร็จในชีวิต คือต้องมีความซื่อสัตย์ มีการแสวงหาความรู้ มีความอดทน และมีความเสียสละ ซึ่งแบ่งการพัฒนาออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับปัจเจกบุคคล ระดับชุมชน และระดับประเทศ เพื่อพัฒนาสังคมให้มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน และปรองดองในที่สุด

คำสำคัญ: การพัฒนา, สังคม, ไทยแลนด์ 4.0, ฆราวาสธรรม

Abstracts

At present, the government set a policy vision to lead the country into the Thailand 4.0 which is the economic model that will lead Thailand out of middle income countries, unbalanced and inequality and can transform the country to the first world country with stability, prosperous, and sustain; to drive civil society mechanism that is the participation of all include government, private and public.

This article presents ways to develop the society according to Gharavasa-Dhamma, the virtues for good household life, in the era of Thailand 4.0 for lay people to

* อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

successfully practice: which are honest, knowledge seeking, patience and sacrifice. Such the Dhamma can divide the development into 3 levels, individual, community and national to develop the society to be prosperous, sustain and harmonious in the end.

Key words : Development, Society, Thailand 4.0, Gharavasa-dhamma

บทนำ

สังคมมีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวตลอดเวลาให้สามารถอยู่รอดในภาวะการณ์ต่างๆ ที่มีความแตกต่างกันตามยุคสมัย เมื่อย้อนไปดูสังคมในอดีตก็เห็นว่าสังคมไม่มีความสลับซับซ้อนก็ง่ายต่อการปรับตัวและพัฒนา แต่ในสังคมปัจจุบันที่มีความสลับซับซ้อน มีความละเอียดอ่อน การจะปรับตัวหรือพัฒนาให้ก้าวทันต่อความเปลี่ยนแปลงของโลก จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เรียนรู้ร่วมกันและการพัฒนาเปลี่ยนแปลงต้องมีความสอดคล้องกับบริบทสังคม และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม

ปัจจุบันประเทศไทยมีการกำหนดวิสัยทัศน์เชิงนโยบายในการก้าวสู่ไทยแลนด์ 4.0 คือ โมเดลเศรษฐกิจที่จะนำพาประเทศไทยให้หลุดพ้นจากประเทศรายได้ปานกลาง ความเหลื่อมล้ำ และความไม่สมดุล พร้อม ๆ กับเปลี่ยนผ่านประเทศไทยไปสู่ประเทศในโลกรุ่นหนึ่ง ที่มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ในบริบทของโลกยุค The Fourth Industrial Revolution อย่างเป็นทางการตามแนวทางที่แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีได้วางไว้ ด้วยการสร้างความเข้มแข็งจากภายใน ควบคู่ไปกับการเชื่อมโยงกับประชาคมโลก ตามแนวคิด “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” โดยขับเคลื่อนผ่านกลไก “ประชารัฐ” มีการพัฒนาเศรษฐกิจด้วยนวัตกรรม เพื่อให้สังคมไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน โดยแนวทางคือการสานพลังประชารัฐ โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ เอกชนและประชาชน

การพัฒนาประเทศไทยให้บรรลุผลตามวิสัยทัศน์ที่กำหนด ต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการพัฒนา ซึ่งในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงหลักธรรมในการพัฒนา เช่น หลักฆราวาสธรรม (ส.ส.15/246/354) ธรรมสำหรับผู้ครองเรือน คือหลักธรรมในการพัฒนาสังคมให้เกิดความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน มี 4 ประการ ได้แก่ 1. สัจจะ คือ ความซื่อสัตย์ ซื่อตรง พูดจริง ทำจริง 2. ทมะ คือ การฝึกฝน การข่มใจ ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา 3. ขันติ คือ ความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่การทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ทนทาน ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย และ 4. จาคะ คือ ความเสียสละ สละความสุขสบายและผลประโยชน์ส่วนตนได้ ใจกว้าง

พร้อมที่จะรับฟัง ความคิดเห็นและความต้องการของผู้อื่น พร้อมทั้งจะร่วมมือ ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ตนหรือเอาแต่ใจตัวเอง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551)

กล่าวได้ว่าในการพัฒนาสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาให้มีสอดคล้องกับการกำหนด วิสัยทัศน์เชิงนโยบายในการก้าวสู่ประเทศไทย 4.0 (Thailand 4.0) ที่มีการพัฒนาเศรษฐกิจด้วย นวัตกรรม เพื่อเกิดความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน เพื่อให้ประเทศไทยหลุดพ้นจากความเหลื่อมล้ำ ซึ่ง ผู้เขียนมองว่าการพัฒนาให้เกิดความมั่นคง และยั่งยืนระยะยาวนั้นจะต้องมีการพัฒนาระดับมหภาค และระดับปัจเจกบุคคล จึงเสนอพุทธวิธีในการพัฒนาสังคมยุคไทยแลนด์ 4.0 ตามหลักฆราวาสธรรม

หลักฆราวาสธรรม

หลักฆราวาสธรรม เป็นหลักธรรมในการครองเรือน ให้ประสบความสำเร็จในชีวิต มี 4 อย่าง คือ ดังนี้

1. **สัจจะ** ความซื่อสัตย์ ซื่อตรง พูดจริง ทำจริง คือ การประพฤติด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่ คดโกง ททุจริตคอร์รัปชัน เพราะจะนำมาสู่ความเสียหายทั้งแก่ตนเองและองค์กร ประเทศชาติ ส่วนการ พูดจริง ทำจริง จะทำให้เกิดความเชื่อมั่นแก่ตัวเอง เมื่อมีความเชื่อมั่นแล้วย่อมได้รับความร่วมมือจาก ผู้อื่นในการร่วมดำเนินงาน และสามารถไปสู่เป้าหมายได้

2. **ทมะ** ฝึกฝน พัฒนาตนเอง คือ จะต้องเป็นผู้ที่เรียนรู้้อย่างสม่ำเสมอ เพื่อพัฒนาองค์ ความรู้ของตนเอง ให้เป็นผู้ที่มีความรอบรู้ เชี่ยวชาญในเรื่องที่ตนเองเกี่ยวข้อง

3. **ขันติ** ความอดทน คือ จะต้องมีความพยายามในการทำหน้าที่ได้รับผิดชอบให้สมบูรณ์ และดีที่สุด ในการทำงานย่อมต้องพบเจอกับปัญหาอุปสรรคทั้งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรม เช่น การ ถูกขัดขวาง การเอาใจเอาเปรียบ ไม่ได้ได้รับความร่วมมือในการทำงาน ดังนั้นจึงต้องใช้ความอดทนเพื่อ ก้าวข้ามปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ โดยมองผลประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าความรู้สึกปัจเจกบุคคล

4. **จาคะ** ความเสียสละ คือ การมุ่งมั่นตั้งใจทำงานเพื่อให้เกิดประโยชน์กับองค์กรหรือ หน่วยงาน โดยยอมที่จะสละความสุขส่วนตัว เพื่อให้งานส่วนร่วมขับเคลื่อนต่อไปได้ เช่น การสละเวลา ส่วนตัวเพื่อมาทำงานขององค์กรที่ยังค้างอยู่ให้เสร็จสิ้น หรือการสละเวลาเพื่อช่วยเหลืองานของผู้อื่น ตามเวลาและโอกาสความเหมาะสม ความเสียสละจะทำให้ตนเองเป็นที่รักของผู้อื่น

การพัฒนาสังคมยุคไทยแลนด์ 4.0 ตามหลักทวารวาทธรรม

การพัฒนา (Development) คือการเปลี่ยนแปลงสิ่งที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้น เนื่องจากมนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคม หรือที่อริสโตเติล (Aristotle) กล่าวว่า “มนุษย์เป็นสัตว์สังคม” จึงทำให้มนุษย์ต้องอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และป้องกันสิ่งอันตรายต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น ซึ่งผู้ที่ได้กล่าวถึงความหมายของการพัฒนาไว้ ดังนี้

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2526:5) กล่าวว่า พัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (directed change) หรือการเปลี่ยนแปลงที่ได้วางแผนไว้แน่นอนล่วงหน้า(planned change)

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (ออนไลน์) กล่าวว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการกระทำให้เกิดขึ้นหรือมีการวางแผนกำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้า โดยการเปลี่ยนแปลงนี้ต้องเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ถ้าเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่ดีก็ไม่เรียกว่าการพัฒนา ขณะเดียวกัน การพัฒนามิได้หมายถึงการเพิ่มขึ้นปริมาณสินค้าหรือรายได้ของประชาชนเท่านั้น แต่หมายความรวมถึงการเพิ่มความพึงพอใจและเพิ่มความสุขของประชาชนด้วย

Riggs (1970) ได้กล่าวถึง การพัฒนา (Development) ว่าเป็นการเจริญขึ้นของระดับองค์กรทางสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นการทำลายรูปแบบของโครงสร้างทางสังคมแบบเก่าและการเปลี่ยนแปลงจะเริ่มจากการจัดระบบในส่วนบนขององค์กรแล้วแผ่ขยายซึ่มลงสู่ส่วนล่างและดำเนินเรื่อยไปจนครอบคลุมองค์การอย่างกลมกลืน

จึงกล่าวได้ว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงอย่างมีทิศทาง เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น และเป็นไปตามแผนที่ได้มีการวางไว้ล่วงหน้า ซึ่งก่อให้เกิดความเจริญ ดังนั้นการพัฒนาสังคมจึงเป็นการเปลี่ยนแปลงสังคมไปในทิศทางที่ดีขึ้นซึ่งจะเป็นไปตามวิสัยทัศน์ นโยบาย และแผนที่วางไว้ และในปัจจุบันที่รัฐบาลไทยได้กำหนดวิสัยทัศน์เชิงนโยบายที่จะนำประเทศไทยก้าวสู่ยุคไทยแลนด์ 4.0 ซึ่งเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจประเทศไทย เพื่อให้เกิดความมั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืน ซึ่งจะเห็นได้ว่าประเทศไทยการพัฒนาเศรษฐกิจมาอย่างต่อเนื่อง คือ ยุคประเทศไทย 1.0 เน้นเรื่องการเกษตร ยุคประเทศไทย 2.0 เน้นอุตสาหกรรม แต่เป็นอุตสาหกรรมแบบเบา ยุคประเทศไทย 3.0 เน้นอุตสาหกรรมแบบหนักและการส่งออก (บวร เทศารินทร์, ออนไลน์)

ในยุคประเทศไทย 4.0 มุ่งเน้นการพัฒนาวิทยาการ ความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัยและการพัฒนา ซึ่งในการขับเคลื่อนการพัฒนาจะใช้สานแรงประชารัฐ เป็นการอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน ดังนั้นในการพัฒนาสังคมจะต้องเริ่มจากระดับปัจเจกบุคคล ระดับชุมชน และระดับประเทศ เพื่อนำไปสู่สังคมที่ยั่งยืน ใน

บทความนี้มุ่งนำหลักทวารวาสธรรมมาเป็นแนวทางในการพัฒนาสังคมทุกระดับให้เกิดความมั่นคง มั่นคงและยั่งยืน ตามวิสัยทัศน์ไทยแลนด์ 4.0 ดังนี้

1. การพัฒนาระดับปัจเจกบุคคล มนุษย์ทุกคนต้องมีการพัฒนาตนเองเสมอ เพื่อให้สามารถอยู่ในสังคมได้ และใช้ความรู้ความสามารถของตนในการสร้างสรรค์สังคมร่วมกับผู้อื่น ได้แก่

1.1 จะต้องมีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง ไม่กระทำในสิ่งที่ผิดกฎหมายหรือก่อให้เกิดความเสียหาย จะต้องเป็นคนที่มีสัจจะทั้งในการพูดและการปฏิบัติ เมื่อได้พูดหรือให้สัญญาในเรื่องใด ก็จะต้องปฏิบัติให้ได้ตามที่ได้กล่าวไว้ ดังพุทธสุภาษิตที่ว่า “สจฺจ เว อมตา วาจา คำสัตย์เป็นวาจาที่ไม่ตาย”

1.2 การฝึกฝน และพัฒนาตนเอง คือ การแสวงหาความรู้ในศาสตร์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาความสามารถและศักยภาพของตนเอง ให้เป็นบุคคลที่มีความรอบรู้และเชี่ยวชาญในงานที่ตนรับผิดชอบหรือเกี่ยวข้อง

1.3 มีความอดทน ในการพัฒนาความรู้หรือการทำงานจะต้องประสบกับปัญหา แบ่งออกเป็น 2 ปัญหาใหญ่ ได้แก่ 1. ปัญหาภายใน คือปัญหาที่เกิดจากตนเองเอง เช่น ความเกียจคร้าน การไม่มีความรับผิดชอบ ขาดความพยายาม 2. ปัญหาภายนอก เช่น สิ่งแวดล้อมไม่เอื้อต่อการเรียนรู้หรือการทำงาน การที่จะก้าวข้ามปัญหาได้คือต้องใช้ความอดกลั้น อดทน เพียรพยายามในการต่อสู้กับปัญหาต่างๆ

1.4 เสียสละ ในการพัฒนาตนเองอาจต้องใช้เวลา ผู้ที่จะพัฒนาตนเองต้องเสียสละ 2 อย่าง ได้แก่ 1. เสียสละเวลา คือยอมสละเวลาเพื่อแสวงหาความรู้และ 2. เสียสละทรัพย์สินสมบัติเพื่อการพัฒนาตนเอง เช่น การสละเงินเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในพัฒนาตนเอง

การพัฒนาระดับปัจเจกบุคคล คือ การสร้างความซื่อสัตย์ในตนเองการฝึกฝนเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง การอดทนเพื่อเพียรพยายามในการพัฒนาความรู้และเสียสละความสุขเพื่อพัฒนาตนเอง

2. การพัฒนาระดับชุมชน การอาศัยอยู่ในชุมชน จะต้องมีการพัฒนาชุมชนให้มีความน่าอยู่ปลอดภัย และมีความเจริญ ซึ่งสามารถพัฒนาได้ดังนี้

2.1 ความซื่อสัตย์ และพูดจริงทำจริง คือ คนในชุมชนจะต้องพัฒนาชุมชนให้มีความน่าอยู่ เริ่มจากการมีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่คดโกงหรือนำทรัพยากรชุมชนมาเป็นของส่วนตัวและตระหนักในการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน มีการบังคับใช้กฎกติกาอย่างเคร่งครัด เพื่อให้คนในชุมชนอยู่ภายใต้กฎกติกา ทำให้กฎกติกามีความศักดิ์สิทธิ์ และนำไปสู่สังคมที่มีความโปร่งใส

2.2 การฝึกฝน เรียนรู้ คือ คนในชุมชนมีการพัฒนาเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง เช่น การก่อตั้งกลุ่มต่างๆ ขึ้นในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ พัฒนาและเสริมสร้างรายได้แก่ชุมชน ทำให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง

2.3 ความอดทน ในการพัฒนาชุมชนเป็นการทำงานที่ทุกคนจะต้องมีความมุ่งมั่นพยายามมากกว่าในระดับปัจเจกบุคคล เพราะมีคนมาเกี่ยวข้องตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป สิ่งที่จะตามมาคือ เรื่องของความคิดเห็น ซึ่งจะมีทั้งคนที่เห็นด้วยและคนที่ไม่เห็นด้วยในเรื่องต่างๆคนที่อยู่ในชุมชนจึงต้องมีการเปิดใจยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่าง รับฟังทุกความคิดเห็นและนำมาพัฒนาชุมชน และ การที่จะดำเนินการดังกล่าวได้ ทุกคนต้องมีความมุ่งมั่น มองประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน

2.4 ความเสียสละ การพัฒนาชุมชน คนในชุมชนจะต้องให้ความร่วมมือ และมีความเสียสละ กล่าวคือเสียสละเวลาเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมชุมชน เช่น การเข้าร่วมประชุม การเข้าร่วมแสดงความคิดเห็น และเสียสละกำลังทรัพย์ เสียสละกำลังกายเพื่อช่วยการพัฒนาชุมชนให้มีความน่าอยู่ เช่น ช่วยการก่อสร้าง ติดตั้ง ปรับปรุงภูมิทัศน์ชุมชน เสียสละกำลังทรัพย์ เช่น การบริจาคสิ่งของให้แก่ชุมชนเพื่อใช้ประโยชน์สาธารณะ จะทำให้ชุมชนเกิดความเกื้อกูลเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน

การพัฒนาในระดับชุมชน เป็นการทำงานที่มีบุคคลมาเกี่ยวข้องตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป มีความซับซ้อนมากกว่าในระดับปัจเจกบุคคล การพัฒนาในระดับชุมชนจึงต้องเริ่มมีกฎกติกาบังคับเพื่อให้คนในชุมชนมีความซื่อสัตย์สุจริต และนำไปสู่ความโปร่งใส มีการเรียนรู้ในด้านต่างๆ เป็นการสร้างความเข้มแข็งในชุมชน และทุกคนต้องมีความอดทนมุ่งมั่นพัฒนา และเสียสละเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

3. การพัฒนาระดับประเทศ ในการพัฒนาประเทศจะมีความสลับซับซ้อนมาก เพราะมีหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้องหลายองค์กร และในการพัฒนาในยุคไทยแลนด์ 4.0 ที่เป็นการพัฒนาแบบประสานแรงประชารัฐ คือ การมีส่วนร่วมทั้งในภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาชนในการพัฒนาประเทศ กล่าวได้ดังนี้

3.1 ความซื่อสัตย์ และพูดจริงทำจริง คือ ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ เอกชนและประชาชน ต้องให้ความสำคัญและส่งเสริมให้คนในสังคมมีความซื่อสัตย์สุจริต ช่วยการรักษาทรัพยากรแผ่นดินให้เสมือนการรักษาทรัพย์ส่วนตัว และหากอนาคตทรัพยากรแผ่นดินสูญสิ้นก็ย่อมส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนเช่นเดียวกัน จึงต้องช่วยกันรักษาและป้องกันทรัพยากรแผ่นดินไม่ให้ผู้ใดผู้หนึ่งนำไปใช้ส่วนตัวหรือทุจริตคอร์รัปชัน มีการใช้อย่างประหยัดและคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก และหากมีผู้กระทำผิดจะต้องมีการลงโทษตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดปราศจากอคติ ซึ่งการที่ช่วยกันรักษาและประหยัดทรัพยากรแผ่นดิน จะทำให้ประเทศมีความมั่งคั่งและมีเสถียรภาพ

3.2 การฝึกฝน เรียนรู้ คือ ในการพัฒนาประเทศจะต้องมีการพัฒนาประชาชนในประเทศให้มีความรู้ความสามารถในการทำงาน เช่น การเสริมสร้างทักษะในการทำงานของบุคลากรให้หน่วยงาน การนำบุคลากรในหน่วยงานต่าง ๆ ไปศึกษาภาคปฏิบัติจากปราชญ์ชุมชน หรือการให้

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไปให้ความรู้แก่ประชาชน และสร้างเป็นเครือข่ายในการพัฒนา ซึ่งจะทำให้ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนได้เรียนรู้ทำงานร่วมกัน ก่อให้เกิดความมั่นคงในการพัฒนาประเทศ

3.3 ความอดทน ในการพัฒนาประเทศซึ่งมีความหลากหลายทางด้านประเพณี วัฒนธรรม ชาติพันธุ์ ภาษา ระดับการศึกษา จึงต้องใช้ความอดทนอย่างยิ่งในการทำให้ทุกคนเห็นความสำคัญร่วมกัน แต่ก็มีข้อเรื่องที่จะเป็นไปไม่ได้ การพัฒนาอย่างยั่งยืนต้องมีการสร้างเครือข่ายระดับเล็กและค่อยๆ ขยายเครือข่ายให้กว้างขึ้น การทำงานโดยการให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในเครือข่าย และร่วมเสนอแนวทางในการพัฒนา และให้เครือข่ายต่างๆ มีส่วนร่วมในการพัฒนา เมื่อทุกคนในเครือข่ายได้ร่วมคิดร่วมทำ ก็จะทำให้เกิดความรักความหวงแหน และจะช่วยกันดูแลรักษา ซึ่งจะก่อให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนา

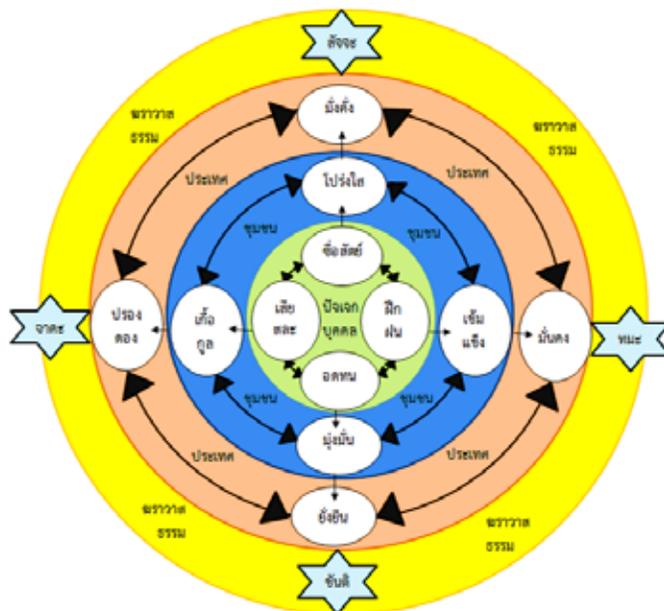
3.4 ความเสียสละ การพัฒนาประเทศให้มีความเจริญรุ่งเรือง ทุกคนต้องมีจิตสำนึก รักประเทศชาติและยอมสละความสุขส่วนตัวเพื่อช่วยพัฒนาประเทศให้เกิดความยั่งยืน ดังที่เราได้ยินเป็นประจำคือประชากรในบางประเทศจะมีความรักประเทศยิ่งกว่าชีวิตของตนเอง เมื่อคนในสังคมมีความรักต่อประเทศชาติแล้วความเสียสละก็จากตาม เช่น ข้าราชการ ก็จะปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มที่เพื่อบริการประชาชน องค์กรภาคเอกชนก็มีความรับผิดชอบต่อสังคมและประชาชนก็จะให้ความร่วมมือในการพัฒนาประเทศ และจะก่อให้เกิดความรักความผูกพันซึ่งกันและกันนำไปสู่ประเทศที่มีความสามัคคีปรองดองในที่สุด

การพัฒนาในระดับประเทศ เป็นการพัฒนาที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนอย่างที่รัฐบาลได้ระบุว่าเป็นการพัฒนาแบบประสานประชารัฐ คือ ความร่วมมือจากภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน ซึ่งทุกภาคส่วนจะต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต รักษาและใช้ทรัพยากรแผ่นดินอย่างประหยัด และส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้อาจเป็นลักษณะเครือข่าย และค่อย ๆ ขยายวงกว้าง อาจต้องใช้เวลา แต่ต้องอดทน และเสียสละ ซึ่งจะทำให้ประเทศเกิดความมั่นคง มั่นคง ยั่งยืน และปรองดองความสัมพันธ์ของการพัฒนาสังคมยุคไทยแลนด์ 4.0 ตามหลักธรรมาภิบาล

บทสรุป

จากการนำเสนอการพัฒนาสังคมยุคไทยแลนด์ 4.0 ตามหลักธรรมาภิบาล ซึ่งมีกรอบเป็น 3 ระดับในการพัฒนา ได้แก่ 1. การพัฒนาระดับปัจเจกบุคคล คือ การสร้างความซื่อสัตย์ในตนเอง รักษาคำพูด การฝึกฝนและแสวงหาความรู้ในศาสตร์ต่างๆ การอดทนต่อปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น และเสียสละเวลาและทรัพย์เพื่อพัฒนาตนเอง 2. ระดับชุมชน คือ ซื่อสัตย์สุจริต เคารพกฎกติกาสร้าง ความโปร่งใสในชุมชน ก่อตั้งกลุ่มเพื่อพัฒนาฝีมือ สร้างรายได้ ก่อให้เกิดความเข้มแข็ง เคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง ทุกคนมุ่งมั่นเพื่อประโยชน์ชุมชน ให้ความร่วมมือกับชุมชนทุกด้าน และเกื้อกูล

บริจาคตริพย์เพื่อนำไปใช้ทำสาธารณะประโยชน์ชุมชนและ 3. ระดับประเทศ คือ ทุกภาคส่วนช่วยกันรักษาทรัพยากรแผ่นดิน ใช้สอยอย่างประหยัด และป้องกันการทุจริตคอร์รัปชัน ทำให้เกิดความมั่งคั่ง มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาชน นำไปสู่การสร้างเครือข่าย ทำให้เกิดความมั่นคง มีการขยายเครือข่ายเพื่อให้เกิดความรักและห่วงแหน ทำให้เกิดความยั่งยืน ทุกภาคส่วนให้ความร่วมมือในการพัฒนา ทำให้เกิดความรักความผูกพันจึ นำไปสู่สังคมที่สามัคคีปรองดอง ดังแผนภาพต่อไปนี้

บรรณานุกรม

- พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 16 กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, 2551.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **การพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2526.
- บวร เทศารินทร์, ดร. **ประเทศไทย 4.0 โมเดลเศรษฐกิจใหม่**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.drborworn.com/articledetail.asp?id=16223>. (13 กรกฎาคม 2560).
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. **ความหมายของการพัฒนา คำที่มีความหมายใกล้เคียง และแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://goo.gl/LMFmym>. (13 กรกฎาคม 2560).
- Riggs. Fred W. “**Modernization and Political Problems: Some Developmental Prerequisites**” *Development Nations: Guest for A Model (Beling and Toten)*. New York: Van Nostran Reinhold, 1970.